

*Не в кількості знань полягає
освіта, а в повному розумінні
й майстерному застосуванні
всього того, що знаєш.*

А. Дістервег

Структура навчального процесу

Завідувач лабораторії методики
викладання біології ВОІПОПП

Опаренюк Г. А.

Структура процесу навчання

- **Цілі навчання** – ідеальна модель бажаного результату засвоєння змісту освіти, до якого прагнуть ті, хто навчає, і ті, хто навчається.
- **Зміст освіти** – педагогічно адаптований соціальний досвід, що складається з таких елементів: знання, досвід відтворення способів репродуктивного характеру, досвід відтворення способів творчої діяльності, досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу.
- **Методи навчання** – система послідовної взаємодії тих, хто навчає, і тих, хто навчається, спрямованої на засвоєння змісту освіти.
- **Організаційні форми навчання** – основна форма - урок
- **Реальний результат навчання** – об'єктивно фіксовані кількісні та якісні зміни особистості учня відносно його початкового стану, що сталися внаслідок засвоєння ним у процесі навчання накопиченого досвіду (змісту освіти)

I. Навчання

Різні підходи до визначення навчання

- це вид **формування особистості** та колективу, що спирається на вправу, але доповнює його зв'язками нового змісту кожної вправи з уже раніше освоєним.

К. К. Платонов

*Краткий словарь системы педагогических
понятий. – М., 1984. – С. 78.*

- Це **цілеспрямований** педагогічний процес організації **стимулювання** активної навчально-пізнавальної діяльності учнів з оволодіння науковими знаннями та навичками, розвитку **творчих здібностей**, світогляду та **морально-естетичних** поглядів і переконань.

І. Ф. Харламов

Педагогика. Учебное пособие. –
М., 1997. – С. 137

- Це спілкування, у процесі якого відбувається **кероване** пізнання, засвоєння суспільно-історичного досвіду, відтворення, оволодіння тією або іншою конкретною діяльністю, що лежить у основі **формування особистості**.

П. І. Підкасистий

Педагогика. Учебное пособие. –

М., 1997. –

- Навчання – **цілеспрямована** взаємодія вчителя і учнів, у процесі якої здійснюється формування у школярів наукових знань, способів діяльності, **емоційно-ціннісного і творчого** ставлення до оточуючої дійсності, відбувається загальний **розвиток** школяра.

В. І. Лозова, Г. В. Троцько

Теоретичні основи виховання і
навчання. – С. 208

III. Учіння

Різні підходи до визначення учіння

- Учіння розглядається не як здобуття знань, умінь, навичок, а як **розвиток здібностей, нових якостей**
*За Л. С. Виготським,
С. Л. Рубінштейном*
- Учіння – це засвоєння знань на основі дій, які здійснює суб'єкт
За П. Я. Гальперіним

- Учіння розглядається як специфічний вид навчальної діяльності

*За Б. Д. Ельконіним,
В. В. Давидовим*

- Учіння розглядається (поряд з грою, працею) як тип провідної діяльності, в якій **формується** сама **особистість** учня

За О. М. Леонтьєвим

Учіння можна визначити як пізнавальну діяльність учнів, спрямовану на засвоєння знань, умінь, навичок, у процесі якої відбувається **розвиток і виховання особистості**, тобто певною мірою це **процес змін індивіда**, тому що в навчальній діяльності формуються не лише знання й уміння, а й **здібності, установки, вольові та емоційні якості** на базі вже набутого досвіду, знань, способів діяльності

За В. І. Лозовою, Г. В. Троцько

Співвідношення понять “учіння” та “навчання”

- **Навчання**

- Діяльність учителя в навчальному процесі
- Сумісна діяльність учителя та учня, що забезпечує освоєння знань школярами та оволодіння способами отримання знань

- **Учіння**

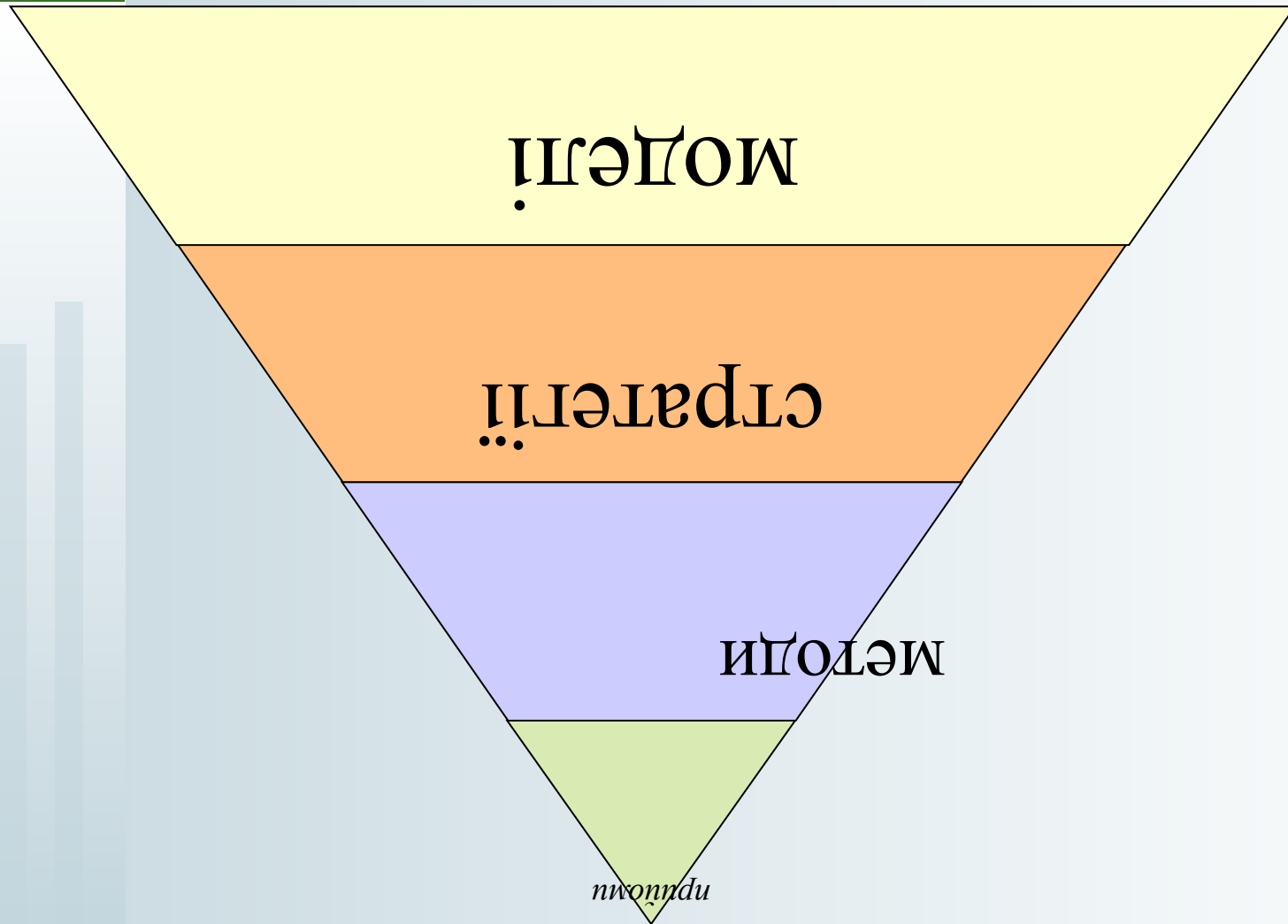
- Діяльність учня, який включений до навчального процесу
- Діяльність учня за освоєнням нових знань та оволодіння способами отримання знань

II. Моделі і стратегії навчання

Підпорядкованість моделей, стратегій, методів і прийомів навчання

Моделі навчання

Моделі навчання являють собою найбільш загальний рівень структури навчання і вказують на **філософське** підґрунтя процесу навчання.

Моделі навчання необхідні для подальшого підбору і систематизації:

- стратегій навчання
- методів навчання
- форм і прийомів навчання

з метою підвищення ефективності навчального процесу.

Класифікація моделей навчання

- *Пізнавальна*
- *Поведінкова (біхевіористська)*
- *Особистісно-орієтована*
- *Соціальна взаємодія*

Моделі навчання

- *Пізнавальна*
 - зосереджена на отриманні (оволодінні) й обробці інформації
 - увага приділяється пізнавальній діяльності учнів
- *Поведінкова (біхевіористська)*
 - зосереджена на зміні поведінки учнів
 - увага приділяється навчальним завданням, спрямованим на формування та досягнення позитивних тенденцій і змін поведінки кожного учня
 - зовнішня поведінка учня відповідає концепції особистості

Моделі навчання

- *Особистісно-орієтована*
 - зосереджена на розвитку особистості учня
 - увага приділяється активізації процесів розвитку, які сприяють формуванню особистості учня
- *Соціальна взаємодія*
 - зосереджена на спроможності учнів бути активними членами суспільства
 - увага приділяється формуванню особистих та соціальних стосунків

Стратегії навчання

Стратегія навчання визначає підхід, який можуть застосувати вчителі для реалізації процесу навчання.

У межах однієї моделі можуть використовуватися кілька стратегій навчання.

Класифікація стратегій навчання

- Пряме навчання
- Непряме (опосередковане) навчання
- Взаємодіюче навчання
- Індуктивне (ґрунтоване на досвіді) навчання
- Самостійне навчання

IV. Методи і форми навчання

Методи навчання

- **Метод навчання** – це впорядкована діяльність вчителя і учнів, спрямована на досягнення мети.
- **Методи навчання** – це впорядковані способи взаємодії діяльності вчителя і учнів, які спрямовані на досягнення мети освіти.

М. В. Гадецький, Т. М. Хлєбнікова

Організація навчального процесу в сучасній школі. – Х., 2003. – С. 36.

Функції методів навчання

- Навчаюча
- Розвиваюча
- Виховна
- Мотиваційна (спонукаюча)
- Контрольно-коригуюча

Класифікація методів навчання

- *За характером пізнавальної діяльності учнів:*
 - пояснювально-ілюстративний
 - репродуктивний
 - метод проблемного викладу
 - частково-пошуковий (евристичний)
 - дослідницький

• *За дидактичною метою:*

- Методи засвоєння нових знань
- Методи формування умінь і навичок
- Методи застосування (використання) знань
- Методи узагальнення та систематизації знань, умінь і навичок
- Методи контролю та оцінювання знань, умінь і навичок

• У співвідношенні з формами “співробітництва” в навчанні:

- Монологічні методи
 - лекція
 - розповідь
 - демонстрація
- Форми співробітництва
 - індивідуальні
 - групові
 - фронтальні
 - колективні
- Діалогічні методи
 - бесіда

• Діяльнісний підхід:

- *Методи організації навчально-пізнавальної діяльності:*
 - *Словесні, наочні, практичні (аспект передачі та сприйняття навчальної інформації)*
 - *Індуктивні, дедуктивні, традуктивні (за аналогією) (логічний аспект)*
 - *Пояснювально-репродуктивні та інформативно-пошукові (аспект характеру пізнавальної діяльності)*
 - *Самостійна робота та робота під керівництвом вчителя (аспект керування навчанням)*
- *Методи стимулювання і мотивації*
 - *Інтересу до навчання*
 - *Обов'язку і відповідальності*
- *Методи контролю й самоконтролю в навчанні.*

• За джерелом отримання знань

<i>Словесні</i>	<i>Наочні</i>	<i>Практичні</i>
<ul style="list-style-type: none">• розповідь• пояснення• бесіда• дискусія• лекція• робота з книгою	<ul style="list-style-type: none">• наочні посібники• схеми• таблиці• малюнки, фото• моделі• прилади• ТЗН• кіно- та відеофільми	<ul style="list-style-type: none">• вправи• лабораторні роботи• практичні роботи• досліди• спостереження• складання таблиць, схем• виготовлення приладу

• Бінарні методи

<i>Методи викладання</i>	<i>Методи учіння</i>
1. Інформаційно-повідомляючий	1. Виконавчий
2. Пояснювальний	2. Репродуктивний
3. Інструктивно-практичний	3. Продуктивно-практичний
4. Пояснювально-спонукальний	4. Частково-пошуковий
5. Спонукальний	5. Пошуковий

• *За рівнем активності учнів*

• Пасивні:

- розповідь
- лекція
- пояснення
- екскурсія
- демонстрація
- спостереження

• Активні

- лабораторний метод
- практичний метод
- робота з книгою
(чи іншими джерелами інформації)

Класифікація методів навчання

(за Ю. К. Бабанським)

Група I	Група II	Група III
Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності	Методи стимулювання і мотивації учіння	Методи контролю і самоконтролю в навчанні
Домінуючі функції Організація пізнавальної діяльності учнів щодо чуттєвого сприйняття, логічного осмислення навчальної інформації, самостійного пошуку отримання нових знань	Домінуючі функції • Стимулюючо-мотиваційна • Регулювальна • Комунікативна (створення сприятливого спілкування, вплив позитивного прикладу)	Домінуючі функції Контрольно-оцінювальні (створення контролю і самоконтролю в процесі навчання)
Суміжні функції • Стимулюючо-мотиваційна • Контрольно-регулювальна	Суміжні функції • Організаційно-пізнавальна • Контрольно-регулювальна	Суміжні функції • Організаційно-пізнавальна • Стимулюючо-мотиваційна • Регулювальна

Методи стимулювання і мотивації учіння (за Ю. К. Бабанським)

- *Методи стимулювання інтересу до учіння*
 - Пізнавальні ігри
 - Навчальні дискусії
 - Створення ситуацій емоційно-етичних переживань
 - Створення ситуацій зацікавленості
 - Створення ситуацій апперцепції (опори на життєвий досвід)
 - Створення ситуацій пізнавальної новизни

• *Методи стимулювання обов'язків і відповідальності під час учіння*

- Переконавання в значущості навчання
- Висунення вимог
- Вправи з виконання вимог
- Заохочення успіху в навчанні
- Осуд недоліків у навчанні

Креативні методи навчання

- *Метод придумування* – це спосіб створення не відомого учням раніше продукту за результатами їх певних розумових дій.
- *Метод “Якби...”* учням пропонується скласти опис та намалювати малюнок про те, що відбудеться, якщо у світі щось зміниться, наприклад сила гравітації збільшиться у 10 разів.
- *Метод гіперболізації*. Збільшується або зменшується об'єкт пізнання, його окремі частини або якості, наприклад зображуються інопланетяни з великими головами або маленькими ногами; готується дуже солодкий чай або дуже солоний огірок. Особливо ефектні приклади з Книги рекордів Гінесса.
- *Метод аглютинації*. Учням пропонується поєднати непоєднані у реальному житті якості, властивості, частини об'єкта, об'єкти. Наприклад: гарячий сніг, вершина безодні, солодка сіль, чорне світло тощо.

Бінарна класифікація методів навчання (За М. І. Махмутовим)

Поєднання способів діяльності викладача та учнів

<i>Методи навчання</i>	<i>Методи учіння</i>
інформаційно-збиральні	виконавчі
пояснювальні	репродуктивні
інструктивно-практичні	продуктивно-практичні
пояснювально-спонукальні	частково-пошукові
спонукальні	пошукові

Методи навчання та їх функції

Теоретична оцінка придатності для виконання функцій

Метод навчання

навчальної розвиваючої виховуючої спонукаючої Контрольно-корекційної

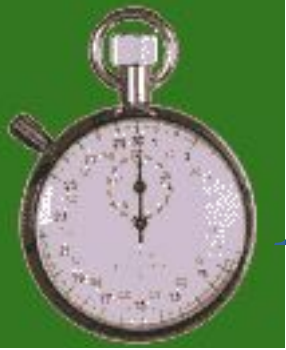
Розповідь	+++++	+++++	+++++	+++++	++
Бесіда	+++++	+++++	+++++	+++++	++
Лекція	+++++	+++++	++++	+++++	+
Дискусія	+++	+++++	+++++	+++++	++++
Робота з книгою	+++++	+++++	+++++	+++++	+++++
Демонстрація	+++++	+++++	+++++	+++++	++
Ілюстрація	+++++	+++++	+++++	+++++	++
Відео	++++	++++	+++++	+++	+++++
Лабораторний метод	+++++	+++++	++++	+++++	+++
Практичний метод	+++++	+++++	+++++	+++++	+++
Пізнавальна гра	++++	+++++	+++++	+++++	++++
Ситуаційний метод	++++	+++++	+++++	+++++	+++

Форми організації навчального процесу

Форма навчання – дидактична категорія, що означає зовнішню сторону організації навчального процесу.

Форма організації навчання – конструкція окремої ланки процесу навчання, визначений вид заняття.

Класифікація форм навчання

- *Індивідуальна* – передбачає взаємодію викладача з одним учнем.
- *Групова* – передбачає спілкування вчителя з групою дітей, які взаємодіють як між собою, так і з учителем.
- *Парна* – комунікативна взаємодія між двома учнями, що виконують загальнонавчальне завдання.
- *Фронтальна* – передбачає роботу вчителя з усіма учнями в єдиному темпі та із загальними завданнями.
- *Колективна* – передбачає навчання цілісного колективу зі своїми особливостями взаємодії і орієнтована на активне взаємонавчання учнів, їх згуртованість та взаєморозуміння.

Класифікація форм організації навчання

- Урок
- Експерсії
- Індивідуальні заняття
- Семінари
- Факультативи
- Лекції
- Лабораторні заняття
- Практичні заняття
- Домашні завдання
- Ігри
- Самостійна робота

Структура уроку

Етап	Час, хв.	Зміст етапу уроку	Форми, методи і прийоми
I.	10	Актуалізація опорних знань	
II.		Мотивація навчального процесу	
III.		Вивчення нового матеріалу	
IV.		Первинне застосування отриманих знань	
V.		Самостійна робота (вторинне застосування знань)	
VI.		Узагальнення і систематизація отриманих знань	
VII.		Домашнє завдання, підведення підсумків уроку	

Структура уроку

Етапи	Форми, методи та прийоми
Організаційний	Психологічна, практична підготовка учнів до навчальної роботи
Актуалізація опорних знань	Використання тексту підручника, довідників тощо; Схеми, малюнки; бесіда; методи: “мозковий штурм”, “асоціювання” тощо.
Мотивація навчальної діяльності	<ul style="list-style-type: none">•Зв'язок навчального матеріалу з реаліями життя, показ його практичного значення•Створення проблемної ситуації, для розв'язання якої необхідні нові знання•Вплив на емоційну сферу•Використання яскравих афоризмів, порівнянь, образів•Рольові ігри
Вивчення нового матеріалу	